

mpkslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1985
BALANDŽIO MĖN. 20 d. / APRIL 20, 1985
PART TWO - Nr. 78(16)

Lietuvių rašybos ir leksikos raida

Šiame numeryje:

Apie šeimą, mokyklą ir visuomenę. Lietuvių rašybos ir leksikos raida. Antano Petrosky pasaulis. Kas ta per opera „Dux Magnus“? (2) Sesers Onos Mikailaitės eilėraščiai. Kas yra fotorealizmas? Chicagos teatruose. Kalbamės su solistu Jonu Vazneliu apie „Don Carlo“. Kultūros darbuotojų premijos dr. Juozui Girmiui ir Juozui Kapociui. Knygos „Draugo“ knygyne.

Kertinė Parasitė

Apie šeimą, mokyklą ir visuomenę

Praėjusį sekmadienį, balandžio 14 d., Jaunimo centre Chicagoje, JAV LB Svetimo taryba surengė viešą pokalbį tema: „Ko laukiama iš šeimos, lituanistinės mokyklos ir visuomenės, siekiant išlaikyti lietuvių?“ Tad svarstybos buvo trijų dalių, su kiekviena skirtais referatais ir atvirom diskusijom, nors greitai paaiškėjo, kad šių trijų bendruomeninio gyvenimo sferų net ir metodškai neįmanoma atskirti – jos visos nuolat įsilieja viena į kitą. Šito pajutimas buvo viena iš įžvalgų, kurias, dalyviai išsinešė – tokie įprastiniai klausimai, kaip kas turi daugiau svarbos lietuviškam auklėjimui: šeima ar mokykla, pasirodė nelabai prasmingi. Panašiai ir su pasitaikančiu šeimos priešpatatymu visuomenei ar švietimo reikalui prieš visuomeninius, t.y. politinius ir kultūrinius – jeigu jaunoji karta ugdoma lietuviškai, tai ne dėl ko kito, o dėl to, kad ji ir būtų ta visuomenė.

Sunkiausia, be abejo, buvo kalbėti apie šeimą. Ir nėra ko stebėtis, pvz., jau pora dešimtmečių JAV sociologai, švietėjai bei valdžios pareigūnai gvildena šeimų būklę, seka jų kaitą, nurodo jų problemas, skelbia rekomendacijas valstybinei politikai jų atžvilgiu, bet realaus poveikio šeimų gyvenimui vargu ar šitos studijos turi. Ir lietuviškos šeimos pareigas lengvai galime išskaičiuoti, ir nuolat tai darome, bet tai dar nereikia, kad turime raktą į konkretų daugybės mūsų šeimų pasaulį. Yra pavojus, kad šeimos vaidmennis lietuviškam auklėjimui keliamas dažnai mus verčia į jį žiūrėti kaip į tam tikrą pridėtinį šeimų uždavinį, sunkią našą ir nuolatiniams kaltinimams dirvą. Tuo tarpu gal artiau tikrovės būtų prielaida, kad jauno žmogaus lietuvišką apsisprendimą nulems bendra nuotaka toje šeimoje, kurioje jis auga – jei ten gera, saugu, asmenys ger-

biami, jų nuomonės išklautos, su tėvais ir seneliais smagu bendrauti ir kartu būti, tada ir lietuviška samonė natūraliai iš jos išsinešama kaip asmenybės dalis. Tai gražiai pailiustruoja senosios mūsų emigrantų kartos sūnaus, kun. Kazimiero Pugevičiaus, dabartinio Lietuvos katalikų religinės šalpos vedėjo, pavyzdys, kuris pasakoja: „Pagrindinė įtaka į mano lietuvišką auklėjimą buvo giliai tikintys, tikrai lietuviškos dvasios tėveliai. Namuose buvo kalbama išimtinai lietuvių kalba, ne dėl kokio griežto tėvėlių įsakymo, o vien dėl to, kad tėveliams buvo natūraliau ir lengviau, o mums vaikams mano tėvelio lietuviškos pasakos ir dainos, buvo be galo įdomios ir gražios“ (cit. iš *Lietuvių dienu*, 1985 m. kovo mėn., nr. 3). Tad ir svarstybose ryškėjo, kad jaunų šeimų pagrindinis rūpestis yra suteikti vaikams nuo pat mažens progą lietuviškai save išreikšti jau už šeimos ribų, kur jie įsigytų daugiau lietuviškos patirties ir pradėtų į lietuvių visuomenę jausti. Todėl čia buvo gyvai pabrėžtas priešmokyklinių židinių steigimo ir išlaikymo reikalas, nurodyta su koku išradingu jaunos šeimos buriasi vienos kitoms padėti, organizuodamos savaitinius darželius, dienes vasaros stovykleles, kviesdamos su mažaisiais pabendrauti lietuvių profesionalus kaip progą praturtinti jų lietuvišką žodyną ir praplėsti jų akiratį (čia taipgi matyti, kaip amerikiečių visuomenėje pasireiškias poslinkis kurti lokalinius junginius, bendrą interesų siekiant, yra veiksmingai išnaudojamas ir mūsų tarpe). Parodyta, kaip šeimos, kur tik vienas tėvų yra lietuvis, sėkmingai įstengia vaikučius lietuviškai aukleti.

Lituanistinių mokyklų padėti svarstant, buvo akcentuojamas reikalas didinti (Nukelta į 4 psl.)

Rašybos norminimo raidos tąsa XX amžiuje

XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje lietuvių literatūrinės kalbos rašyba labai įvairavo. Buvo pasiūlyti keli rašybos projektai, bet jie nesulaukė platesnio pritarimo. Rašyba pradėjo vienodėti V. Kudirkai 1890 m. išleisus rašybos taisykles, pavadintas *Stačiašios ramsčiais*. Didele reikšmę rašybos vienodinimui turėjo J. Jablonskio straipsniai nuo 1893 m. pasirodę *Varpe*. Esminiai rašybos norminimo pagrindai buvo duoti Petro Kriaušaičio (J. Jablonskio) 1901 m. gramatikoje.

Tačiau dėl kai kurių taisyklių buvo ginčijamasi ir rašyba vienodėjo labai lėtai. Pvz., daugelis *Varpo* bendradarbių kurį laiką nepripažino Jablonskio siūlomo rašmens *ā*. Pagal tradiciją buvo rašoma *priebalsis j* žodžio pradžioje prieš dvibalsį *ie*: *ieškoti, jieva*. Po *priebalsiu b* ir *p* remiantis fonetiniu principu ir ankstyvesniaja tradicija, dažniau buvo rašoma *j*, o ne *i*: *pjauti, bjaurus*, o Jablonskis rašė *piauti, diaurus*. 1901 m. Jablonskio gramatikoje nenurodoma, kaip rašyti nelietuviškus tikrinius vardus. *Stačiašios ramsčiuose* buvo patariamai juos rašyti pagal lietuvišką tartį, o skliaustuose nurodyti ir originalo rašybą: *Liusis (Lewis), Smailes (Smiles)*, tačiau praktiškai buvo rašoma įvairiai. Pvz., buvo rašoma *New Yorkas* ir *Naujas Jorkas, Varšuva, Varšava* ir *Varšova*.

1919 m. Svetimo ministerija patvirtino Vilniuje Lietuvių mokslo draugijos leidiniuose naudotą rašybą, kurios pagrindu sudarė J. Jablonskio ankstyvesnioji rašyba. Nors tuo metu Jablonskis jau svyravo dėl kai kurių rašybos klausimų, jis sutiko su ministerijos patvirtintomis rašybos taisyklėmis ir jų pristatė savo 1922 m. išleistoje gramatikoje. Iš esmės ši rašyba ir liko naudojama Lietuvoje be didesnių pakeitimų iki 1975 m.

Grįžęs iš Rusijos, K. Būga nesutiko su kai kuriomis ministerijos patvirtintomis rašybos taisyklėmis ir laikėsi savo ankstyvesnės, prieškarinės rašybos. Juo pasekė A. Vireliūnas ir kai kurie spaudos darbuotojai. Kurį laiką egzistavo dvi rašybos: *jablonskinė* ir *būginė*. Būdingais Jablonskio rašybos pavyzdžiais galėtų būti žodžiai: *biaurus, piauti, spjauti, aukštas, baiktus, mesdamas*, o Būgos – *bjaurus, pjauti, spjauti, augštas, baigtus, mezdamas*.

Susidariusia padėtimi nebuvo patenkinti nei kalbininkai, nei Svetimo ministerija. Ministerijos prašymu Humanitarinių mokslų fakultete 1923 m. buvo sudaryta rašybos komisija, kuri turėjo pasisakyti dėl šių dviejų rašybų. Po kurio laiko Jablonskis iš tos komisijos išėjo ir komisija iširo, nieko konkretaus nenutariusi. 1929 m. sudaryta kita rašybos komisija, kuriai pirmininkavo Pr. Skardžius. 1932 m. komisijos išrinkti redaktoriai – Pr. Skardžius, A. Salys ir J. Talmantas suredago „Rašybos reformos projektą“, kuris buvo išspausdintas *Židinyje* 1933 m. (perspausdintas A. Salio *Rašybose*, t. I, Roma, 1979). Buvo siūloma šie žymesni pakeitimai: prieš *ie* žodžio pradžioje rašyti *j* (*ieškoti, jieva*), atsisakyti nosinių balsių ir vietoj jų, latvių pavyzdžiu, rašyti virš ilgųjų balsių brūkšnelius: *a, ē, ī, ū*.

Po ilgų svarstymų Svetimo ministerija 1935.II.18 priėmė naujuosius lietuviškus rašybos taisykles. Šios rašybos pagrindus. Naujais rašyba buvo pradėta leisti *Gimtoji kalba*, išspausdinti du paskutiniai A. Smetonos veikalai ir ketvirtas enciklopedijos tomas. Spaudoje pasirodė daug neigiamų atsiliepimų, girdi, rašybos reforma yra nepraktiška, per daug radikali ir t.t. 1936 m. sausio 11 d. Svetimo ministerija paskelbė, kad naujas rašybos projektas nepriimtinas.

BRONIUS VAŠKELIS

Okupacijų metais Lituanistikos institute vėl buvo sudaryta rašybos komisija, kuriai pirmininkavo Pr. Skardžius. Rašybos reformos pagrindu buvo paimti 1932 m. siūlymai tačiau paliekant nosines balses. Projektą priėmė Lietuvos mokslų akademija, bet karo veiksmai 1944 m. sutrukdė įvesti numatytus rašybos pakeitimus.

Mūsų kalbininkai, po karo atsigrūžę išėivijoje, vėl susirūpino rašybos padėtimi. 1950 m. *Lietuvių kalbos vadove*, redaguotame Pr. Skardžiaus, St. Barzduko ir J. M. Laurinaičio, įvestos naujos rašybos taisyklės. Pvz., buvo rašoma *Čikaga, Njorkas, augštas, baigtus, ieškoti, jieva, piauti, spjauti, bjaurus, mesdamas*. Vieni reformą sveikino, kiti ją sutiko skeptiškai. Kai kurie kalbininkai iš pncipo sutiko su Skardžiaus siūloma reforma, bet jos nepriėmė, nes nenorėjo kurti antrą lietuvių rašybą; Lietuvoje tebebuvo vartojama nepriklausomybės metais nustatyta *jablonskinė* rašyba. Išėivijoje įsiviespatavo pilna ta žodžio prasme „demokratija“: vieni rašė pagal Skardžių, kiti laikėsi senosios, įprastos Lietuvos rašybos, treči, matyt, laikėsi kažkokių savų rašybos principų.

Rašybos padėtis išėivijoje dar daugiau susikomplicavo, kada Lietuvoje buvo paskelbta rašybos ir skyrybos reforma knygoje *Lietuvių kalbos rašyba ir skyryba* (1975). Lietuvoje ėmė rašyti pagal naujas rašybos taisykles, nes jos buvo privalomos. Išėivijoje dauguma iš principo, net nesigilindami į reformos esmę, ją atmetė, nes, matyt, susiję ją su okupacine valdžia. Iš esmės, neskaitant kai kurių mažų skirtumų dėl didžiųjų raidžių, žodžių kartu ir skyrum rašymo, rašybos reforma mažai kuo skiriasi nuo Skardžiaus pateiktos *Lietuvių kalbos vadove*. Lietuvoje buvo apsispresta vadovautis fonetiniu

principu: rašyti *aukštas, baiktus, ieškoti, aukštas ar augštas* ir t.t. Jeigu rūpinamės lietuvių kalbos kultūra, jos išlaikymu, reikėtų atkreipti didesnę dėmesį į rašybos ir skyrybos taisykles. Ir reikia pasakyti, kad išėivijoje taip pat rūpinamasi lietuvių kalbos rašyba. JAV LB Kultūros tarybos pavedimu, J. Vaišnys, S.J. parengė *Dabartinę lietuvių kalbos rašybą* (1982). Jis pasiūlė priimti Lietuvoje 1975 m. įvestą rašybos reformą su vienu pakeitimu: Dievo ir krikščioniškų švenčių vardai būtų rašomi didžiąja raide. Ketvirtame mokslo ir kūrybos simpoziume Lituanistikos instituto taryba tą rašybą priėmė. Kultūros taryba Lituanistikos instituto vardu kreipėsi į išėivijos visuomenę, mokyklas, laikraščius, žurnalus, redakcijas, kad visi šios rašybos laikytųsi. Deja, kol kas tik mažuma jos laikosi. Aplamai, išėivis, kokios tautybės jis bebūtų, nelinkęs eiti į kompromisus, nepripažįsta autoritetu. Tačiau lietuvių kalbos labai reikėtų

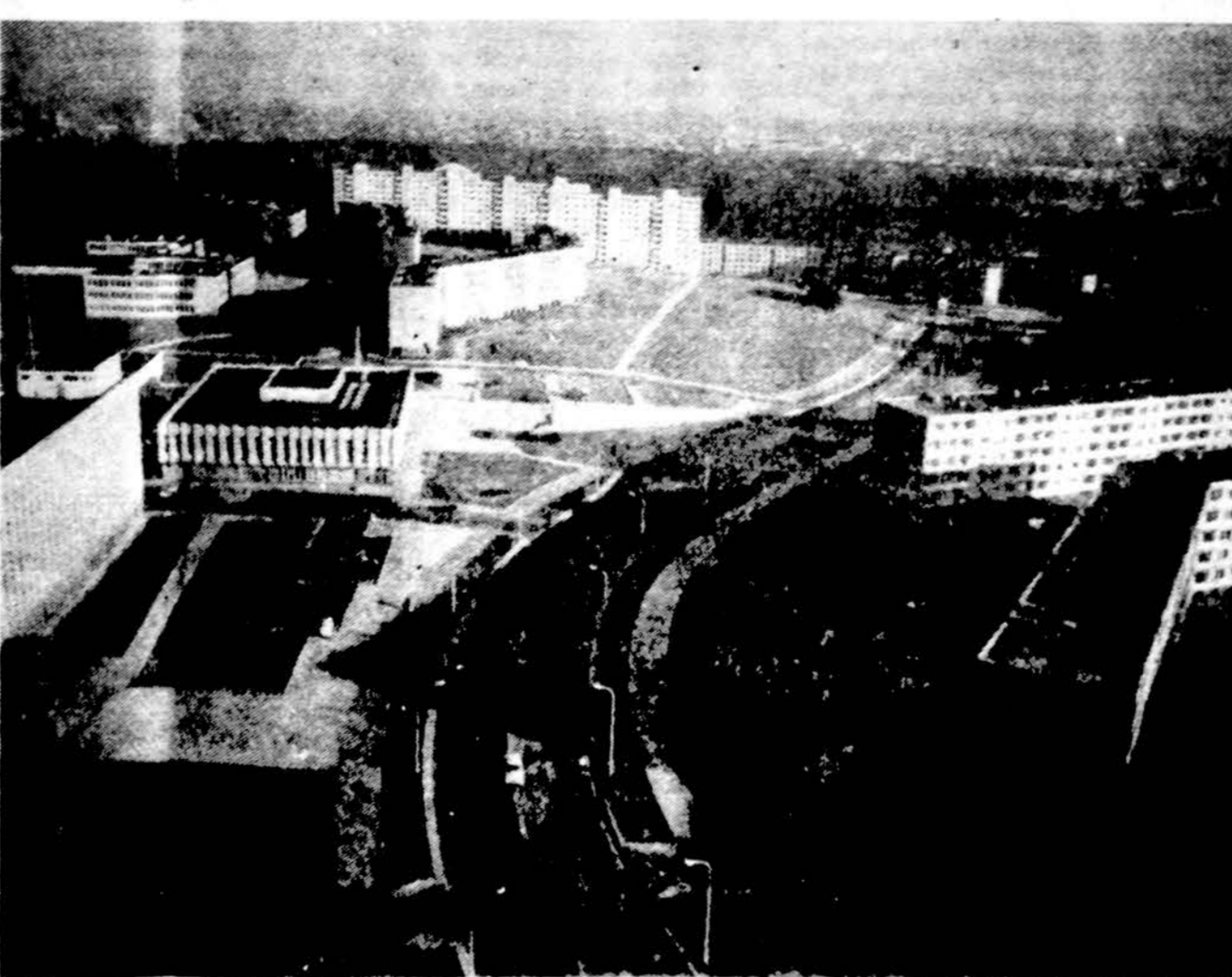

Kuri šnekamoji kalba – kaimo ar miesto – perspektyvesnė? Nuotrauka iš Jono Kuprio serijos „Kaimas“.

jeigu rūpinamės lietuvių kalbos kultūra, jos išlaikymu, reikėtų atkreipti didesnę dėmesį į rašybos ir skyrybos taisykles. Ir reikia pasakyti, kad išėivijoje taip pat rūpinamasi lietuvių kalbos rašyba. JAV LB Kultūros tarybos pavedimu, J. Vaišnys, S.J. parengė *Dabartinę lietuvių kalbos rašybą* (1982). Jis pasiūlė priimti Lietuvoje 1975 m. įvestą rašybos reformą su vienu pakeitimu: Dievo ir krikščioniškų švenčių vardai būtų rašomi didžiąja raide. Ketvirtame mokslo ir kūrybos simpoziume Lituanistikos instituto taryba tą rašybą priėmė. Kultūros taryba Lituanistikos instituto vardu kreipėsi į išėivijos visuomenę, mokyklas, laikraščius, žurnalus, redakcijas, kad visi šios rašybos laikytųsi. Deja, kol kas tik mažuma jos laikosi. Aplamai, išėivis, kokios tautybės jis bebūtų, nelinkęs eiti į kompromisus, nepripažįsta autoritetu. Tačiau lietuvių kalbos labai reikėtų

Kartais sakoma, kad svarbiau rašyti, o ne kokia rašyba rašoma. Girdi, nesvarbu, ar rašoma *Chicago, Čikaga ar Chicago, Ilinojus ar Illinois, Goethe ar Getė, ieškoti ar*

jeigu rūpinamės lietuvių kalbos kultūra, jos išlaikymu, reikėtų atkreipti didesnę dėmesį į rašybos ir skyrybos taisykles. Ir reikia pasakyti, kad išėivijoje taip pat rūpinamasi lietuvių kalbos rašyba. JAV LB Kultūros tarybos pavedimu, J. Vaišnys, S.J. parengė *Dabartinę lietuvių kalbos rašybą* (1982). Jis pasiūlė priimti Lietuvoje 1975 m. įvestą rašybos reformą su vienu pakeitimu: Dievo ir krikščioniškų švenčių vardai būtų rašomi didžiąja raide. Ketvirtame mokslo ir kūrybos simpoziume Lituanistikos instituto taryba tą rašybą priėmė. Kultūros taryba Lituanistikos instituto vardu kreipėsi į išėivijos visuomenę, mokyklas, laikraščius, žurnalus, redakcijas, kad visi šios rašybos laikytųsi. Deja, kol kas tik mažuma jos laikosi. Aplamai, išėivis, kokios tautybės jis bebūtų, nelinkęs eiti į kompromisus, nepripažįsta autoritetu. Tačiau lietuvių kalbos labai reikėtų

Į mūsų literatūrą ateina rašytojai „nuo asfalto“. Lazdijų gyvulių ūkyje raitoni V. Vėlinis nuotrauka iš lektūros.

prisilaikyti vieningos rašybos. Kaip matome, 1975 m. reforma remiasi ne kokiais nors naujais vežais, o mūsų senųjų kalbininkų keltomis mintimis.

Leksikos turinimas, gryninimas ir teršimas

Svetimybės iš rusų, lenkų, vokiečių kalbų ilgus metus kaip piktžolės stebė, engė, šiukslino lietuvių kalbą. Kalbos gryninimo darbas XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje buvo lėtas ir vargingas, nes trūko kalbos specialistų. Be to, rusų valdžia slopino bet koki ryškesnį lietuvišką pasireiškimą.

Atstacius Lietuvos nepriklausomybė ir lietuvių kalbai tapus valstybine, literatūrinės kalbos leksikos valymas nuo svetimybų ir žargono bei leksikos turinimas buvo viena svarbiausių kalbos problemų. Plečiantis mokslui, švietimui, kuriantis pramonei būtina reikėjo naujų terminų. Teko taip pat skubotai nustatyti kalbos darybos dėsnius. Nelengva buvo nutarti, kurios skolinis keisti ir kokie pakaitalai – naujadarai būtų tinkamiausi. Nuomonės, kaip paprastai, įvairavo.

1921 m. prie Svetimo ministerijos buvo sudaryta terminų komisija, į kurią įėjo Jablonskis, Būga ir įvairių sričių specialistai. 1923 m. Jablonskis iš jos išėjo, nes nesutiko su A. Varno ir A. Vireliūno pasiūlymais visus tarptautinius terminus keisti naujadarais. Pvz., siūlyta žodį *horizontas* pakeisti *akiakūščiu, vaza* – *induva, projektuoti* – *mėtoti, proporcija* – *lygdera, bažnyčia* – *maldykla, elektra* – *gintra, direktorius* – *tvarkauos* ir pan. Tokie naujadarai visuomenėje nepriėjo ir kalbos istorijoje Vireliūno ir jo šalininkų pastangos gryntinti lietuvių kalbą žinomos kraštutinio purizmo vardu.

1925 m. Svetimo ministerija šią komisiją paleido ir sudarė naują. Jos pirmininku paskyrė Jablonskį. Komisija atliko labai svarbų darbą ir daug jos pasiūlytų žodžių, kaip *įstaiga, aplinkraštis, matininkas, teptukas, vaistinė, žemėtvarka* ir t.t., paplito literatūrinėje kalboje. 1926 m. Jablonskiui dėl silpnos sveikatos pasitraukus iš komisijos, ministerija komisiją likvidavo. Veliau terminijos srityje didelį darbą atliko laikraštėlis *Gimtoji kalba*, kuriame nuo 1933 m. svarstyta ir pasiūlyta daug įvairių terminų. 1935 m. prie Lietuvių kalbos draugijos buvo sudaryta nuolatinė terminologijos sekcija. Jai vadovavo Pr. Skardžius, o nariais buvo J. Balčikonis, J. Laurinaičis, A. Salys, S. Šalkauskis ir A. Vaičiulaitis. Ši sekcija kūrė, tobulino ir vienodino įvairius terminus, kaip pvz., *futbolo, krepsinio, filosofijos* ir kt. srityse.

Kalbos gryninimo tendencijos buvo gyvos per visus nepriklausomybės metus. Pvz., 1939 m. L. Dambrauskas siūlė apvalyti lietuvių kalbą nuo tokių slavybių, kaip *baravykas, krieni, blynas, grybas* ir pan. Vienas kitas pasiūlytas naujadaras prigijo, pvz., vietoje žodžio *blynas* vartota *sklindis*. *Lietuvių kalbos žodžių daryboje* (1943) Pr. Skardžius aptaria visuomenės požūrį ir kalbos gryninimą. Esą inteligentiška mokėsi svetimos mokyklose ir „įpratusi galvoti kitomis kalbomis“. Ji „buvo neperdaug pasilenki, ir todėl į visokią kalbos naujenybę žiūrėjo abejingai su nepasitikėjimu“. Daugelis „iš principo nebuvo didelio svetimybų lietuvinimo šalininkai, nes tokią staigią kraštutinybę laikė nesuderinama su natūraliu bendrosios kalbos vartosenos plitimu“ (p. 605).

1940 m. praradus nepriklausomybę (Nukelta į 2 psl.)

Kas ta per opera „Dux Magnus“? (2)

J. KREIVĖNAS

5. Čia turime operos „Dux Magnus“ klavyro pradžią. Anksčiau šiame straipsny (žr. Draugopriedo 1985.IV.13 laida) citavau iš A. Schoenbergo kompozicijos. „Tūkstančius metų...“ ir „Dux Magnus“ palyginus, nesunku pastebėti, kad čia rikiuojasi garsai iš dvylikatoninio arsenalo. Su šia muzika nesugyvenusiam klausytojui jie aštriai rezia klausą.

„Dux Magnus“ pradeda sopranai ir vėliau, lyg imitacijomis, įsijungia kiti balsai. Klasikinės muzikos mėgėjo ausies šie sąskambiai nedžiugina. Tai yra nauja muzika. Šioje vietoje ta nauja muzika labai tinka žodiniam K. Bradūno tekstui:

*Ištieski ranką,
Parodyk kelią —
Ar užgesinti
Sventą ugnelę?
Ar užgesinti?*

*Vandenį kriškto
Jaučiam širdyje,
Bet ir ugnelę
Ten pat atgyja.*

*Ir ima kaisti,
Ima gruzdėti —
Kur tada kryžių
Mums bėpadėti?*

*Aplinkui priešai,
Sausra ir vėjai,
O į pagalbą
Neatskubėjai...*

*Apkursta ausys,
Akys apanka —
Į kurį Dievą
Tiesti mums ranką?*

Miniai šaukiantis Perkūno, vyskupas irgi šaukiasi: „Veni Sancte Spiritus...“ Ir taip operoje pirmojo veiksmo pirmajam paveikslui ištiesi reikišias du tikėjimai, abu gyvi.

Muzika čia nesuinteresuota ryškinti operos tekstą. Ir pati savimi muzika nėra labai suinteresuota. Bet už tai iš siužeto, iš teksto ir iš muzikos susidaro medžiaga nuotakai. Ir ta nuotaka tokia, lyg visa padangė būtų užgulta juodo grėsmingo debesies.

„Dux Magnus“ klausytojas turi būti operos klausymui iš anksto paruoštas, nes šioje operoje gausu nors ir neblogų chorų, bet tekstai paskęsta kompozitoriaus pamėgime polifonijos.

Dariaus Lapinsko operos „Dux Magnus“ klavyro pradžia.

„Dux Magnus“ operoje neįmanoma išsiaiškinti, kaip gali būti citata „Tu trenk į sveltis isibrovelius kriškštonis“. Čia reikia minios triukšmo. Na, ir net devyni balsai šaukia tą patį toną ir tą patį tekstą, bet kiekvienas balsas įstoja vienu skiemeniu vėliau. Atsiranda ir galimybė solistui improvizuoti. Pavyzdžiui gali būti Kazimiero „Contemplare...“ Improvizuodamas ir Durininkas ieško Katedros durų rakto.

6. Nerami žmogaus kūrejo dvasia nepailsdama ieško naujų pasireiškimo būdų. Muzikos srityje tonų ir net instrumentų spalvų galimybės yra gan ribotos. Dažnai pasitaiko dviejų ar daugiau melodijų panašumai ne dėl to, kad kas nors ką nors skolinosi, bet tiesiog dvasinės

išraiškos sutapimai. Pvz., nėra pagrindo manyti, kad Palestinos „Obvia verunt Domino“ ir lietuvių „Ant kalno karklai siūbavo“ yra vieno ar kito skolinys, taip pat, kad St. Šimkaus „Plaukia sau laivelis“ ir Zanglio mišų šv. Ludviko garbei „Agnus Dei“ yra vieno ar kito skoliniai. Žmonės turi jau gal milijonus melodijų, o muzikoje gama vis aštuonių tonų... Tai ir nereikia stebėtis, kad atsiranda norų didelę sekundę dalinti į tris ar keturias dalis. Deja, daugelio eksperimentų nepriima žmogaus klausas ir skonis. Tad ir kyla klausimas, ar kartais ir dvylikatoninė sistema nebus barskalyne, ateityje laiko nairinta ir užmiršta.

Spėlioti galima ir šiaip, ir taip. Betgi kaip visose žmonių kūrybos srityse, taip ir muzikoje yra neišvengiama tam tikra evoliucija. Nėra pagrindo nėra pagrindo laukti ir šios sistemos sunykimo. Tik aišku, kad ši sistema ilgainiui įgis naujų formų.

Vaidzui susidaryti gali padėti kad ir šitokia statistika. 1984 m. rugsėjo mėn. 21-30 dienomis Varšuvoje vyko XXVII tarptautinis muzikos festivalis. Atlikta 81 kompozitoriaus kūriniai iš įvairių Europos kraštų ir iš Amerikos bei Azijos. Senų, dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą gimusių kompozitorių čia buvo 11, tarp jų Stravinski, Webern, Prokofjef, Mesaen, Berg, Hindemith, Šostakovič ir t.t. Kiti šio festivalio kompozitoriai pagal amžių gali būti grupuojami taip:

Gimusių ligi 1927 m. — 11; gimusių ligi 1937 m. — 27, ligi 1947 m. — 18, ligi 1957 m. — 15, ligi 1958 m. ir vėliau — 5.

Iš čia matome, kad tam tikra senų kūrėjų dalis estradoje pasilieka, bet ateina nauji vardai, gimę po 1947, po 1957 m. ir t.t. Kaip kūrėjai jie bręsta, ateina jau ir tokie, kurie dar trisdešimties metų nesulaukė.

Tiesia, įdomu priminti, kad šiuose festivaliuose atsiranda

ir lietuviškų vardų. Taip pereinam festivaly buvo atlikta J. Gruodžio styginis kvartetas ir B. Kutavičiaus „Paskutinės pagonių apeigos“ (šiam mano straipsny buvo dvi šio kūrinio ištraukos). 1984 m. buvo atlikta Felikso Bajoro triptikas balsui su fortepijonu. Festivaliuose buvo atliktos ir B. Kutavičiaus „Dzūkiškos variacijos“.

Dabartiniai Lietuvos muzikai domisi išsiviečių muzikų kūryba, pageidauja kūrinių natų. Visų pirma čia aukštasis kursas: Vyt. Bacevičius, Jeronimas Kačinskas ir Darius Lapinskas. Toliau — Vl. Jakubėnas, J. Gaidelis.

(Bus daugiau)

Nuomonės ir pastabos

Kas yra fotorealizmas?

Nesigilinant į fotografijos istoriją, verta žinoti, kad foto aparatas egzistavo jau vienuoliktame šimtetyje. Arabų mokslininkai — filosofai tada jau žavėjosi „camera obscura“. 15 šimtmečio gale Leonardo da Vinci atskleidė „tamsios patalpos“ paslaptis. Tačiau fotografija taip ir liko neapčiuopiama. Tik 1839 metais, kada prancūzas Daguerre išrado praktišką aiškinimo procesą, fotografija buvo pradėta pritaikyti praktiškais tikslais. Ilgainiui foto aparatai tobulėjant, pati fotografija tobulėjo. Vis daugiau pradėjo reikštis kaip vaizdinis menas ir kelių užsipyusių entuziastų pastangomis buvo pripažinta meno sritimi. Šiandien beveik visi muziejai turi fotografijos skyrių. Tai yra daugeliui paskatinimas rimčiau žiūrėti į naują meno šaką.

Kiekvienas turi savo skonį. Kuo menininkas patenkina daugiau žiūrovų, tuo jis darosi populiariau. Nėbūtinai geresnis. Paprastai tikras įvertinimas įvyksta po jo mirties.

Meno kūrinių įvertinimas pareina nuo individo išsilavinimo. Ne kiekvienas randa menę vienodą pasitenkinimą. Pilnas pasitenkinimas atsiranda, kada kūriny yra pilnai išstudijuotas. Kaip rašytinis veikalas nėra vertinamas, kol nėra perskaitomas iki galo, taip ir alivaidinis kūriny negali būti vertinamas akies užmetimu. Reikia išskirti kokių jausmų vedamas menininkas kūrė. Geras vaizdinis darbas turi galią atkreipti mūsų dėmesį. Kada estetiškas gerėjimas pasibaigia, jei toks iš viso yra, jaučiamas dvasinis pakilimas ir pateikta kūriny harmonija jaučiamas mūsų viduje. Pilnas pasitenkinimas.

Kas kita yra su fotorealizmu. Jų kūryba nesuteikia jokio pasigėrėjimo. Tai yra lyg vaizdai skaidrių, projektuotų ant didelio ekrano. Nukreipias žvilgsnis apkeliausia visą reginį, bet kiekvienas ryškiai smulkmena, įkyriai

įsideda į akis, neleidžia susikoncentruoti.

Turiu galvoje pridėtus pavyzdžius prie neseniai įdėto Drauge straipsnio „Ir kas daugiau? Žvilgis į fotorealizmą“. Neturint prieš akis Chuck Close originalo, prileiskim, kad spalvos yra be priekaištų. Tačiau kūriny dydis baidina, pagalvojus, koks išpūdis bus stebint milžinišką galvą 100"x90" didumo drobėje. Ne vienas bus gąsdinančiai paveiktas, nes portretus esame pripratę matyti mažesnius, kas yra arčiau realybės. Pats modelis nepažįstamas, nei grožiui, nei originalumu. Poza ir išraiška primena policijos nusikaltėlių registracijos albumą — „mug shots“.

Kitas darbas pavadintas „Suzannes“ sukelia neaiškumų. Čia nežinia ar pastatas yra pardavinėjamas, ar Zuzana išsi-pardavinėja. Galų gale nesuprantama ir prekybos specialybė. Dydis imponuojantis.

Sesuo Ona Mikailaitė

MAGNOLIJOS PRISIKĖLIMAS

*Nesiskiri nė kiek tu
Is kitų
Savo vargingu pilkumu, —
Gal tik labiau paširpus,
Susitraukus į save.
Gyveni vien viltimi,
Kad ir tau Didžioji Savaitė
Vėl ateis —
Ir suskambės tu
Žiedais.*

ŽENKLAI MEDŽIUOSE

*Ženkli medžiuose
Neamžini —
Laiko nugairinti,
Lietaus išblukinti.
Bet man ir jų pakaks:
Ipsiausiu
Vieną atodūsi,
Kurio vertas
Gyvenimas, —
Ir iš žaidžios
Kamienų nutekės
Saldi sula.*

MIRAŽAS

*Tarp šakų
Aš nežįuriu Tavo veido.
Kodėl Tu tolsti,
Kuomet aš artėju?
Šakų vainike
Tu — šešelis.
O gal tai aš
Palengva išgaruoju,
Išsidenojus?..*

MALONĖ

*Gausi man buvo Tava malonė:
Nenulaužei siūbuojančios nendrės,
Neužpūtei rusenančio dagčio.*

*Ir už tai esu labai dėkinga:
Kad leidai siūbuoti,
Kad leidai rusenti,
Kad leidai gyventi.
Ažuolais užaugs
Kiti...*

Nuotrauka Vytauto Mazelio

PAVASARIO PAŠTAS

*1.
Kiekvieną dieną
Vis naujiena —
Kas nors pražydo,
Sulapojų,
Ar pakvipo,
Galvotrūkišiais skubu
Prie šios dienos siuntos,
Palikusi rytdienai
Žmonių žodžius —
Lapus pernykščius.*

*2.
Trumpi laiška geriausi,
O dar geriau —
Laiškai be žodžių,
Kaip svogūno, —
Be jokios abejonės
Aiškūs.*

Chicagos teatruose

Drama — iš dumblių į rimtį

Profesionalų Stage Left teatras Chicagoje, 3244 So. Clark, mėgsta telti daugiausia cikagiečius aktorius, ypač išėjusius dramos studijas Goodman mokykloje, veikiančioje De Paul universiteto globoje. Dabar šis teatras iki balandžio 28 d. stato dramą „Standing in the East Lane“, kurią sukūrė keletą JAV ir tarptautinių premijų laimėjęs Jerry Hailsmaier, talkinamas Josette DiCarlo, kuri ir pati vaidina šiame spektaklyje. Abudu jie yra kūrė video programas Encyclopedia Britannica ir komercinės bendrovės. Ši drama buvo statoma ir Los Angeles mieste.

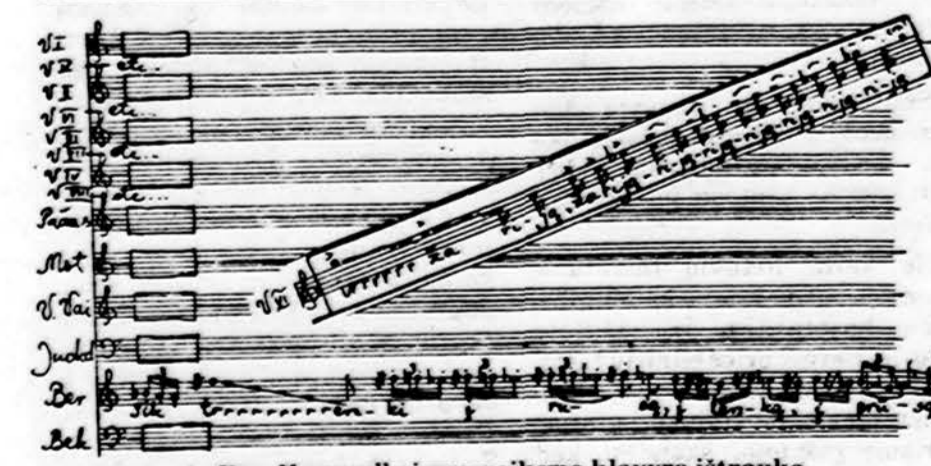
Dramoje vaizduojamas dvi simetrijų jaunų žmonių poros, be gilesnių principų, be rimtesnių užmojų, daugiau lengvabūdiškos, pokalbiuose nevengiant vulgarumų, visų vaidinimą taikant liberališką miesto publikos pramoginiams skoniui. Tačiau dramos pabaigoje gyvenimo tikrovė juos verčia pasukti kita kryptimi. Viena pora skyla savarankiskam gyvenimui, o kita — ryžtasi moterystei, Seimos rimčiai.

Pati vaidyba sklandi. Aktorius Brian McLaughlin baigęs Indianos universitetą ir gilinęs dramoje New York. Thomas Groenwald ir Janet A. Carr baigę Goodman dramos mokyklą.

Juoz. Pr.

Kaip ten bebūtų, šiandien fotografija eina savo keliu. Dabartinė karta turi tiek savo originalių menininkų, kad reikia stebėtis jų kūrybingumu bei technika. Fotorealizmui atstovaujau amatininkai (kitaip jų negalima vadinti), kopijuodami fotografiją, parodo savo kūrybinio trūkumą ir dvasinį silpnumą. Kopijavimas niekuomet nebuvo laikomas kūryba ir paskirtas jiems Drauge puslapis parodė fotorealizmo menkavertiskumą.

Edmundas Jakaitis

„Dux Magnus“ pirmo veiksmo klavyro ištrauka.

„Dux Magnus“ pirmo veiksmo klavyro ištrauka.

„Dux Magnus“ pirmo veiksmo klavyro ištrauka.

Kazimiero arijos „Dux Magnus“ antrajam veiksmo ištrauka.

